

TANULMÁNYOK

A marxizmus és revizionizmus harca a tudományban*

FOGARASI BÉLA

Olyan időszakban élünk, amelyben a tudomány jövője a szocializmus győzelmétől függ, mert csak a szocializmus biztosítja az emberiség békéjét és a társadalmi élet magasabbrendű formáját.

A szocializmus győzelme elválaszthatatlan a szocialista ideológia, a marxista—leninista ideológia győzelmétől.

A Magyar Tudományos Akadémia központi feladata: a marxista—leninista ideológia mélyreható elsajátítása és a különböző tudományok területein való kidolgozása, alkalmazása.

Tudományos életünket ezen a téren bizonyos elmaradás jellemzi. Ennek leküzdése jegyében álljon ez évi nagygyűlésünk és közgyűlésünk.

Az elmúlt kilenc esztendő folyamán a Magyar Tudományos Akadémia újjászervezése óta nagygyűléseinken már nem egyszer foglalkoztunk tudományunk egyik központi feladatával, a dialektikus materializmus világnézetének érvényre juttatásával, a marxista dialektikus módszer alkotó szellemű alkalmazásával. Ez a feladat azonban minden új történelmi helyzetben bizonyos értelemben új formában merül fel. Napjainkban a marxista és az anti-marxista felfogás harca szintén bizonyos új sajátosságokat mutat. A szocializmus építését, amely közös feladata az Akadémia összes tagjainak és szerveinek, osztályainak és intézeteinek, azonban csak akkor tudjuk teljes sikerrel szolgálni, ha mélyrehatóan tanulmányozzuk a marxista tanok és antimarxista nézetek harcának jelenkori formáit és ha nemcsak tanulmányozzuk azokat, hanem *állást is foglalunk* a döntő kérdésekben.

Nem egyszer hangsúlyoztuk már, hogy az ideológiai kérdések nemcsak a társadalmi tudományok számára központi jelentőségűek, hanem általános tudományos és összakadémiai jelentőségűek. Az 1956. évi októberi ellenforradalom után, amelynek tanulságaiból még távolról sem vontuk le az összes következtetéseket hazai vonatkozásban, ugyanakkor az elmúlt években nemzetközi tudományos, politikai, filozófiai összefüggésekben különösen előtérbe kerültek az ideológiai kérdések. Azok helyes megoldása a társadalmi és a tudományos fejlődés szempontjából egyaránt nagyobb fontosságú, mint valaha.

Ebben az összefüggésben tűzte elnökségünk már a tavasszal a nagygyűlés napirendjére a marxizmus és a revizionizmus harcának kérdését, nevezetesen e harc jelenkori nemzetközi és magyar vonatkozásainak tanulmányozását.

* A Magyar Tudományos Akadémia 1958. évi nagygyűlésén elhangzott előadás.

A marxizmus és a revizionizmus harca a marxista és az antimarxista ideológiák harcának egy része, egy bizonyos megnyilvánulási formája. Ezért úgy logikailag, mint társadalmilag — különösen hazai viszonyaink között — a revizionizmus kérdéseit nem önmagukban izoláltan, hanem ebben az általános összefüggésben kell tárgyalnunk. A marxista—leninista elmélet harcot folytat nemcsak a revizionizmus, hanem általában mindennemű és mindenfajta antimarxista nézet ellen, ma azonban a revizionizmust állítjuk nyomós okokból a vita központjába.

Mielőtt azonban a revizionizmus kérdésére rátérnénk, legyen szabad ideológiai helyzetünket a magyar tudomány területén nagy vonásokban felteképeznünk.

A történelmi materializmus egyik nagy felismerése tudvalevőleg abban áll, hogy a tudat fejlődése, a tudat átalakulása elmarad a társadalmi lét fejlődésétől. Ennek következtében a szocializmus építésének mai szakaszában még több-kevesebb erővel tovább hatnak a burzsoá ideológia különböző irányai. Ez a helyzet kulturális és szellemi életünk területén általában. Ez a helyzet a tudományok területén is. Konkrétan ez elsősorban az idealista világnézet, a burzsoázia antimarxista társadalmi, politikai ideológiájának bizonyos befolyását jelenti. Ennek a befolyásnak igen különböző politikai és filozófiai formái és igen különböző fokozatai vannak. A legveszélyesebb közöttük azonban a most kifejtendő okokból napjainkban kétségtelenül a revizionista ideológia.

Ami már most a magyar tudományos életet jelenti, ideológiai helyzetünk több tényezőből tevődik össze. Ezért a helyzetet leegyszerűsítések elkerülésével kell elemeznünk.

A marxizmus harcot folytat a burzsoá ideológia valamennyi formája ellen, akár régiek, akár újkeletűek azok. A burzsoázia ideológiájának különböző formái között ellentétek is voltak és vannak, azonban a marxizmus—leninizmussal való ellenséges szembenállásuk, negatív viszonyuk összekapcsolja és bizonyos egységfrontba tömöríti a különböző burzsoá ideológiai irányzatokat. Melyek azok ezek között, amelyek hazánkban történetileg kialakultak és a jelen korban is több-kevesebb befolyással bírnak?

Történetileg a legrégebb gyökerei a klerikális reakciónak vannak, amelynek ellenforradalmi szerepe az 1956 októberi napokban különös erővel nyilvánult meg. Ehhez kapcsolódik a Horthy-fasizmus, amelynek képviselői és egyéb ellenforradalmi elemek jelenleg az emigrációban terjesztik nézeteiket mint disszidensek. A hazai tudományban nincs szereplési lehetőségük.

A burzsoá ideológia egy specifikus formájának tekintjük az úgynevezett népiesek ideológiáját. Ez nálunk elsősorban az irodalomban jut kifejezésre, de az irodalmon keresztül helytelen antimarxista ideológiai nézeteket terjesztenek, úgyhogy ez a kérdés minket társadalomtudományi szempontból is kell hogy foglalkoztasson.

Végül, de nem utolsósorban, sőt elsősorban a revizionizmus, nevezetesen a Nagy Imre—Losonczy-féle csoport platformja. Ez utóbbi vált az ellenforradalom előkészítésének legfontosabb formájává.

Amint az ellenforradalom napjaiban kiderült, ezek az irányok egységfrontban léptek fel a marxizmus—leninizmus ellen. Ha mélyebben elemezzük a kérdést, akkor látjuk, hogy az az ellenforradalmi egység nemcsak az ellenforradalom napjaiban, hanem már előzőleg formálódott és szövődött össze.

Tudományos életünk ideológiai feltérképezéséhez hozzá kell még egy-két megállapítást tennünk. Tudományos életünkben még ma is több-kevesebb befolyása van a polgári filozófia egy nemzetközileg igen befolyásos formájának, a neopozitívizmusnak. Befolyása van ennek az irányzatnak a természettudományok filozófiai értelmezésében, főleg a fizika felfogásában, de a társadalmi történeti tudományokban is.

A pozitívizmussal kapcsolatban meg kell jegyezni a következőket: az idősebb tudományos nemzedék igen sokszor a feudális reakciós idealizmus elleni oppozíciójában a pozitívizmusra támaszkodott és valóban a XIX. század második felében a pozitívizmus különböző országokban, és nem utolsósorban Magyarországon, egy bizonyos haladó szerepet játszott. De a marxizmus elterjedése óta a pozitívizmus már régen nem játszik haladó szerepet és ezt tudósaink egy része nem veszi észre.

Történettudományunkban, irodalomtörténetünkben, művészettörténetünkben még közvetlen és közvetett formában megnyilatkozik az idealisztikus szellemtörténeti módszer befolyása, amely tudományos irodalmunkban a felszabadulás előtt központi szerepet játszott.

Végül a világnézeti, ideológiai közömbösség, a szűk szakmai kutatásra való visszavonulás, az ideológiai érdektelenség és passzivitás végső soron nem egyéb, mint a polgári ideológiának negatív formában való megnyilvánulása.

Tudományos életünkben az elmúlt évtizedben az alkotó munkának több területen kerékkötőjévé vált a dogmatizmus, amely ugyan mint marxista dogmatizmus lépett fel, de lényegileg a marxizmustól idegen, a burzsoá ideológia befolyását visszatükröző tendencia.

A dogmatizmus összegegyeztetetlen a marxizmus—leninizmus szellemével. Ezt teljes határozottsággal hangsúlyozni kell. A dogmatizmus ellen évek óta — különösen a XX. kongresszus után — harcot folytattunk és ahol ez szükséges, továbbra is folytatnunk kell. A Magyar Tudományos Akadémia 1956. évi nagygyűlésén azonban véletlenül mondtam az akkor már kibontakozni kezdő jobboldali, revizionista tendenciák veszélyére figyelmeztetve a következőt: „Ha ma a dogmatizmus ellen a legélesebb harcot folytatjuk, úgy ezt a harcot a marxizmus ideológiájának alapján folytatjuk és azt sohasem szabad a dialektikus materializmus és a reakciós idealizmus között folyó harctól elszakítani.”

Nem ebben a szellemben fogják fel a dogmatizmus elleni harcot a revizionisták. Az ő számukra a dogmatizmus ellen folytatandó harc hangoztatása jogcím volt a jobboldali, majd az ellenforradalom felé vezető nézeteik indoklására. Éppen ezért magát a revizionizmust nem izolálva és elvontan kell tekintenünk, hanem abban az összefüggésben, amelyben az azokkal az egyéb, antimarxista irányokkal fellépett, amelyek hazánkban még befolyással rendelkeznek.

Ha szabad a vegyészek tudományából hasonlatot kölcsönöznöm, a revizionizmus a fermentum, a katalizátor szerepét játszotta. Mint ilyen, az októberi hetekben meggyorsította és megerősítette az összes reakciós áramlatok újjáéledését. Érdemes volna ezt a jelenséget teljes részletességgel elemezni, és azt hiszem, hogy ez Akadémiánk egyik feladata lesz a jövőben.

Itt csak utalok arra, hogy a revizionizmus nálunk is egyes tudományokban, mint pl. a pedagógia-tudomány terén újjáélesztette az összes elavult, helytelen, megcáfolt és visszautasított burzsoá pedagógiai irányzatokat.

Kisebb-nagyobb mértékben ilyen tendenciákkal találkoztunk a történettudományok, sőt a filozófia terén is.

Ha visszatekintünk az elmúlt 13 esztendőre, úgy azt mondhatjuk, hogy a dialektikus és történelmi materializmus térhódítása a tudományok területén általában kétségtelen tény. Mindamellet azt kell mondani, hogy az eddig elért haladás távról sem felel meg a társadalmi és a tudományos fejlődés követelményeinek. A marxizmus—leninizmus tanítását tudományunk művelőinek csak egy kisebb része sajátította eddig el és az is sokszor nem elég mélyreható módon. Különben nem lett volna lehetséges a különböző antimarxista irányzatoknak — habár csak tiszavirág életű — másodvirágzása 1956-ban.

Mi helyesnek tartjuk azt a megállapítást, hogy a magyar tudomány művelőinek nagy többsége igenis a szocializmust kívánja építeni és nagyon jól tudjuk, hogy minden értékes szaktudományos kutatás a szocializmus építését szintén elősegíti. De a szocialista államban ennek a szolgálatnak hatásfokát hatványozott mértékben emeli a szocializmus tudományos elméletének, a marxizmus—leninizmus alapos ismeretével szervesen összekapcsolódó tudományos munka.

Áttérünk a marxizmus és revizionizmus harcának kérdésére.

A revizionizmus a XIX. század végén, a nemzetközi munkásmozgalomban a marxizmus felülvizsgálásának igényével lépett fel. A revizionizmus tényleges értelme azonban nem egyezik meg etimológiai jelentésével. „Felülvizsgálni” egy elméletet még nem jelenti annak meghamisítását. Ténylegesen azonban a revizionizmus eszmei tartalma nem etimológiai értelmének felelt meg, hanem kezdettől fogva fedőszervnek szolgált, a marxizmus meghamisítását szolgálta.

A revizionizmus a burzsoá ideológia befolyását tükrözte kezdettől fogva és tükrözi napjainkban is a munkásmozgalomban. A revizionizmus a marxizmus alaptételeit elavultnak, érvénytelenné válnak, hamisnak tartja, még akkor is, ha helyel-közzel taktikai okokból a marxizmus köpenyébe burkolózik.

A revizionizmus a szocializmussal szembenálló ideológia. Eredetileg, mint a szocialista munkásmozgalom jobbszárnyának, a reformista munkásmozgalom irányzatának ideológiája lépett fel a munkáspártokon és a szakszervezeteken belül. Ma azonban, amikor a munkásosztály számos országban hatalmon van, a revizionizmus hatása kiterjed nemcsak a munkásmozgalom kérdéseire, hanem az egész állami és kulturális életre. Nem utolsósorban a társadalomtudományokra, és ezért kötelességünk a revizionizmussal ebben az új hatásformáiban legalaposabban foglalkozni és a legkövetkezetesebb harcot folytatni ellene.

Napjainkban a revizionizmus a *marxizmus—leninizmus* „revíziójára”, vagyis felszámolására törekszik. A marxizmus—leninizmussal szembenálló ideológiai irányzat. Éppen ezért válik a revizionizmus a burzsoázia, a nemzetközi burzsoá reakció számára különösen fontossá a szocialista országokhoz való viszonyában. Miért? Azért, mert a szocialista országokban a munkásosztály ideológiája a marxizmus—leninizmus. A burzsoá ideológia terjesztése ezekben az országokban csak közvetett formákban lehetséges. Ez a funkciója a revizionizmusnak. Különösen, ha a marxizmus névleges elismerését, vagy éppen a marxizmus—leninizmus névleges elismerését is magában foglalja.

A jelenkori revizionizmus alap gondolata nem különbözik és nem is különbözhet attól a revizionizmustól, amelyet először Bernstein a XIX.

század végén meghirdetett, amelyet 1917 után Kautsky és más ismert szociáldemokrata vezeték különösen a proletárdiktatúra és a Szovjetunió államrendszere ellen irányítottak.

A revizionizmus *eszmei tartalma* az osztályharc helyett osztályegyüttműködés a burzsoá osztályokkal, a társadalmi forradalom marxi elméletének tagadása. A proletárdiktatúra marxi elméletének elvetése ma inkább, mint valaha, a revizionizmus döntő eleme. Mindez nem változott, de megváltozott — nézetem szerint — bizonyos értelemben, a revizionizmus funkciója a szocializmus győzelme után.

Nevezetesen a revizionizmus funkciója a szocialista országokban az ellenforradalom eszmei előkészítése. Ez vonatkozik elsősorban a népi demokratikus rendszer megdöntésére irányuló szűkebb értelemben vett politikai nézetekre, de ezt a célt szolgálja a revizionizmus egész tudományos, filozófiai, irodalmi ideológiája is. A revizionizmus a forradalmi marxizmus világnézeti és társadalomtudományi tételeinek, elsősorban a proletárdiktatúra marxi elméletének megtagadásával és elvetésével már önmagában is a népi demokrácia eszmei alapjait támadja meg. Ez a tagadás a maga következményeiben nem egyéb, mint a népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló ellenforradalom eszmei előkészítése. A revizionizmus azonban túlmegy az előkészítésnek ezen a formáján is és a „demokrácia” védelmének címén a burzsoá demokrácia visszaállítását jelentő pozitív programot állít fel. Ezzel egyenes támogatást és ösztönzést nyújt a népi demokrácia ellenségeinek, az úgynevezett „demokrácia”, vagyis a burzsoá demokrácia nevében szentesíti az ellenforradalmat. Ugyanakkor a revizionizmus a dogmatizmus ellen meghirdetett harc címén szabad teret nyújt az összes antimarxista ideológiai irányzatok előretörésének és — amint a magyar tapasztalat ezt különösen ékezen demonstrálta — elvtelen egységfrontba lép ezekkel az irányzatokkal.

Ebből a szempontból figyelmet kell fordítani arra a helyzetre, amely nálunk a revizionizmust, illetőleg annak ideiglenes megerősödését Magyarországon lehetővé tette. Nem csekély szerepet játszottak itt a tudományon kívül álló tényezők, amelyekkel a jelen előadásban nem fogok foglalkozni, különböző illúziók és dezillúziók, mint a kapitalizmus maradandó stabilitására vonatkozó burzsoá illúziók terjesztése. Szerepet játszottak a szocializmus építésével járó nehézségek, illetve az azoktól való visszariadás, ami a kispolgárság soraiban megmutatkozó ideológiai és erkölcsi ingatagságot tükrözött. Ezúttal a kérdés tudományos, ideológiai vonatkozásaival foglalkozunk.

Nézetem szerint nagy szerepet játszott a dialektikus materializmus, a marxizmus—leninizmus mélyreható ismeretének hiánya. Az októberi események azt mutatják, hogy egy súlyos helyzetben egyedül a szocializmushoz való érzelmi beállítottság, még ha az pozitív is, nem elég a helyes tájékozódáshoz. Csak a dialektikus materializmus, a marxi—lenini társadalomtudomány, a politikai gazdaságtan alapos ismerete nyújt szilárd bázist a helyes állásfoglaláshoz. Emellett a dogmatizmus kétségtelenül táptalajt teremtett a revizionista mikrobák számára. Voltak tudósok, akik a dogmatizmus elleni ellenszenvből lecsúsztak a revizionizmussal való szimpátia talajára. E tekintetben különösen káros befolyást gyakorolt a sztálinizmus tudománytalan fogalmával űzött visszaélés, amelyért nálunk, hazánkban a felelősség elsősorban Lukács Györgyöt terheli. Ezért mondtam ugyanezen a helyen, 1957. április 22-én tartott előadásomban — Lukács Györgyöt akkor meg nem ne-

vezve, de vele polemizálva — hogy a „sztálinizmus” tudománytalan fogalom. A kérdésre még ma is érdemes visszatérni.

Az „izmus”-nak van egy vulgáris, tudománytalan felfogása. E szerint minden, ami „izmus”, rossz. Így pl. sok idealista fizikus, még egy olyan neves fizikus is, mint a zürichi Pauli, büszkén mondja, hogy ő mindennemű „izmus” ellensége. Így beszélnek általában a pozitivisták. Ezt a tenort hallottam a nemrég lefolyt velencei nemzetközi filozófiai kongresszuson is. Az „izmus” szóvégződésnek van azonban egy helyes tudományos értelme is. Materializmus, idealizmus, — ezek precíz, szabatos tudományos fogalmak. Ugyanilyen szabatos, tudományos fogalom a marxizmus. A marxizmus egységes, összefüggő elmélet. Átfogó forradalmi elmélet, amelynek alkotórészei a filozófia, a politikai gazdaságtan, a tudományos szocializmus. A marxizmus—leninizmus az imperializmus és a szocialista forradalmak korszakában a korszerű társadalomtudományi elmélet és ezért a mi tudományos ideológiánk a marxizmus—leninizmus.

Sztálin nem alkotott a marxizmus—leninizmustól eltérő elméletet, amely alapot adna arra, hogy marxizmus—leninizmus helyett, vagy azzal szembeállítva, valamiféle „sztálinizmus”-ról beszéljünk.

Ismétlem, amit akkor mondtam, hogy ez tudománytalan fogalom, amely Sztálin egyes elméleti és gyakorlati hibáit — általunk megbírált hibáit — rendszernek tünteti fel és az „izmus”-t pejoratív, devalváló értelemben, tehát a burzsoá nyelvhasználat értelmében használja. Meg kell állapítanom, hogy Lukácsnak, Lefëbvrenek, vagy a lengyel revizionista Kolakowskinak a „sztálinizmus” felett gyakorolt bírálata mögött a marxizmus—leninizmus idealisztikus eltorzítása, a marxizmus—leninizmus korszerű, a jelenkor döntő kérdéseire való alkalmazásának elvetése vagy éppen az azzal szemben való ellenséges magatartás rejlik.

Meg kell állapítanunk a mi részünkről, hogy a revizionizmust, annak új, mai megnyilvánulási formáit nem ismertük fel idejekorán. Részben azért, mert a revizionizmus nem mint kidolgozott elmélet, hanem a kezdeti formákban mint elhajlás jelentkezett. Részben azért, mert burkolt formában, nem nyíltan és sokszor rendkívül ügyesen burkolt formákban lépett fel, és nem nyert rendszeres kifejtést.

A revizionizmus nézeteinek, a jelenkori revizionizmus álláspontjának többé-kevésbé rendszeres kifejtése csak a Jugoszláv Kommunista Szövetség programjában olvasható. Éppen ezért érthető, hogy a programtervezet közzététele után a nemzetközi marxista közvélemény a lefolyt hónapok folyamán figyelmét erre a programra fordította. Mi is hazánkban. Ezt a kérdést azonban e helyen, ebben az előadásban, nem fogom részletesen tárgyalni, legyen szabad a magyar nyelven megjelent nemzetközi és hazai szerzőktől származó irodalomra, többek között a Népszabadságban megjelent cikksorozatunkra utalni.

A burkolt formák egyik típusa a Marx—Lenin-idézetek bőséges felhasználása antimarxista nézetek alátámasztására. Általában napjainkban a marxizmusnak olyan tekintélye van, hogy az antimarxizmus nemcsak a szocialista államokban, hanem gyakran még a burzsoá államokban, sőt még a teológiai irodalomban is csak mint egy bizonyos Marx-értelmezés, Marx-interpretáció léphet fel a siker reményével. A legelterjedtebb ilyen interpretáció vagy — hogy helyesebben fejezzem ki — dezinterpretáció a fiatal Marx szembeállítás az érett Marxszal és Engelsszel.

A filozófiában ezzel kapcsolatban szerepet játszik Marx tanainak egy bizonyos hegelianus értelmezése és ugyanakkor Hegel értelmezésének egy bizonyos, történelmileg helyt nem álló modernizálása. Mindez szerepet játszik a nemzetközi filozófiai irodalomban. Legyen szabad kuriózumképpen megemlítenem, hogy a velencei nemzetközi filozófiai kongresszuson a vatikáni egyetem ismert professzora, Wetter, a fiatal Marx nézeteinek „védelmezése” nevében lépett fel az öreg Marx ellen. Bármilyen rövid volt a rendelkezésemre bocsátott néhány perc az általános vitában, azért módomban volt — tán nem is Wetter professzor úrnak, de mindenesetre a plénumnak — megmagyarázni, hogy a fiatal és az öreg Marx ilyen szembeállítását minden komoly alapot nélkülöz és csak azt szolgálja, hogy a marxizmust kerülő formákban marxista köpenyegbe burkolódzva támadják.

A revizionizmus elsősorban az állam és a forradalom elméletében, a párt kérdéseiben, de a filozófia, történettudomány, politikai gazdaságtan, jog- és államtudományok, pedagógiai tudományok stb. terén is megnyilvánul.

Jelen előadás keretében természetesen nem térhetek ki mindezen kérdésekre. A hiányt részben már az előadásom után következő felszólalások fogják pótolni, részben pedig az Akadémia és tudományos szerveink további munkája. De minden tudományra jellemző az, hogy a revizionizmus politikai tartalma összefonódik a burzsoá ideológia más formáinak befolyásával. A következőkben a revizionizmus és marxizmus között folyó harccal főleg világnézeti, filozófiai politikai vonatkozásban fogunk foglalkozni.

Maga az ideológiai harc a kapitalizmus és szocializmus között folyó általános harc egy része, éspedig ama része, ahol sem ideiglenes, sem tartós megegyezések nem lehetségesek. Lenin szerint burzsoá vagy szocialista ideológia van. Harmadik út, harmadik ideológia nincsen. Burzsoá és szocialista *államok* között lehetséges és kívánatos egy bizonyos koegzisztencia. Ideológiai koegzisztencia nem lehetséges. Lukács György egyik alapvető hibája abban áll, hogy ez utóbbira törekszik.

Az ideológia kérdésének helyes felfogásához még egy kérdést meg kell vizsgálni, az *elmélet és ideológia* viszonyát.

Ideológián mind a burzsoá, mind a marxista felfogás napjainkban a társadalmi és világnézeti elméleteket és nézeteket érti. De másképp értékeljük azokat a tudomány szempontjából. A burzsoá álláspont szerint minden ideológia tudománytalan, minden, ami ideológia elvetendő. Csak az tiszta tudomány, amelynek az ideológiához semmi köze sincs. A marxista álláspont szerint van helytelen, hamis, tudománytalan ideológia és van helyes ideológia, nevezetesen az, amelynek osztálybázisa a munkásosztály, amely tudományos igazságokhoz vezet. Ilyen ideológia a marxista, a szocialista ideológia. Nem minden elméletet nevezünk ideológiának. A relativitás-elméletet pl. nem nevezük annak. Ha a relativitás-elmélet megalkotója, Einstein, filozófiai nézeteiben idealisztikus tendenciákat mutat fel, ez kétségtelenül ideológiai elem. De ez nem tartozik a relativitás-elmélet egzakta tudományos tartalmához.

Egy másik példa: Bohr és Heisenberg filozófiai vonatkozásban idealisták, vagy legalább is rendkívül erősen az idealizmus hatása alatt állnak. Ez kifejezésre jut a komplementaritási elv szubjektivista kifejtésében, a megfigyelés idealista értelmezésében. A kvantumelméletet mint fizikai elméletet azonban nem tartjuk ideológiának. Kétségtelen azonban, hogy az ideológiai elfogultság a természettudományok kérdéseinek tisztázását is akadályozza. Bizonyos fokig az ideológiai közömbösség is. Ebben látom egyik okát annak,

hogy hazánkban tudományos kutatóink jelenleg is gyakran nem vesznek vagy alig vesznek részt olyan éles, vitás kérdések megvitatásában, mint pl. a biológiai elmélet terén fennálló nézeteltérések kérdése. Nálunk — amint ez közismert, igen nagy-jelentőségű fizikai kutatások folynak. De a fizika ismeretelméleti kérdéseinek megvitatásában, — amely körül a nemzetközi arénán szakadatlanul és fokozott mértékben folyik a harc a materializmus és idealizmus között — nálunk ez a harc valahogy elhalványult, eltompult, legyen-gült. Fizikusaink minket, filozófusokat ebben a kérdésben magunkra hagy-nak, sőt vannak olyan fizikusok — nomina sunt odiosa —, akik ellenséges szemmel nézik, ha mi, filozófusok materialista szempontból hozzá merünk szólni a fizika ismeretelméleti kérdéseikhez.

Az ideológiai harc a marxizmus és antimarxizmus között nemcsak az elmélet elvont színvonalán mozog. Szükségszerűen összefonódik az osztályok harcával, valamint nemzetközi összefüggésben a tőkés államok és a szocialista államok ellentétével. Ebben az összefüggésben a marxista ideológia a béke-harcnak egyik igen fontos fegyverévé válik. A nemzetközi antikommunista, antimarxista és szovjetellenes propagandában igen fontos tényező a szovjet tudomány diszkreditálására irányuló törekvés. Álláspontjukat azzal indokolják, hogy a Szovjetunióban minden ideológia és a tudományos kérdéseket kizárólag mint ideológiai kérdéseket tárgyalják.

Ezt azért szeretném hangsúlyozni, mert a magyar szellemi reakció szol-gailag átveszi ezeket a nemzetközi reakció fegyvertárából kölcsönzött érveket és nálunk hosszú évek során nem csekély szerepet játszott a szovjet tudomány lebecsülése. Ugyanakkor a nemzetközi antimarxista propaganda a mi hazai tudományunkat is ezen az alapon igyekszik diszkreditálni.

Már most a szovjet tudomány nagy sikerei nagy zavarba hozták a szov-jetellenes antimarxista ideológusokat. Legyen szabad ismét Wetter professzor-nak egy legutóbbi cikkéhez kapcsolódnom. Az ismert jezsuita filozófia pro-fesszor elismeri a szovjet tudomány nagy természettudományi és technikai eredményeit. Viszont a Wetter-féle újtomista dogmatika szerint a szovjet tudományban az ideológiának primátusa van. Hogyan lehet ezt megmagya-rázni, ha — amint Wetter és a többiek állítják — az ideológia és a tudomány összeférhetetlenek? A szputnyik — mondja Wetter „Naturwissenschaft und Ideologie in der heutigen Sowjetunion” című, ez évben megjelent cikkében — nem bizonyítja a szovjet ideológia helyességét. Ez a nagyon mulatságos ki-jelentés azt mutatja, milyen gondokat okoz ezeknek a köröknek a szputnyikok nemzetközi, világraszóló sikere. — Majd Wetter így folytatja: „A tudomány és a dialektikus materializmus összeszövődése inkább gátlólag, mint serken-tőleg hat. A Szovjetunió-nagy gyakorlati sikerei a technikában nem a szovjet fizikai tudomány és a dialektikus materializmus szövetségének köszönhetőek, hanem a tudomány és az ideológia összeszövődése ellenére jöttek létre.” Ahány szó, annyi ferdtítés. Mi tudjuk, hogy a szovjet tudomány a tudomá-nyos világnézetre támaszkodva éri el egyre nagyobb elméleti és gyakorlati sikereit. Wetter azt állítja, hogy a szovjet tudomány ideológiája ellenére éri el sikereit. De ha szabad kérdeznünk, miért nem ér el hasonló sikereket a termé-szettudomány és a technika terén a Wetter által terjesztett neotomisztikus és skolasztikus ideológia? A klerikális antimarxizmus ügye vajmi gyengén áll, ha ilyen érvekre igyekszik támaszkodni.

A tudomány és az ideológia helytelen szembeállítását azonban nemcsak ezek a körök, hanem a *revizionizmus* is jelentékeny mértékben felhasználja

a marxizmus—leninizmus ellen. A revizionizmus a marxista—leninista elmélet alapvető tételeit ideológiai dogmáknak nevezi, és a dogmatizmus ellen folytatott harc jelszava alatt a materialista ideológia revíziójára hív fel. Ugyanakkor zavarkeltés céljából a revizionizmus egyes képviselői továbbra is a marxizmus—leninizmus cégére alatt, annak nevében szólalnak fel.

Mindezen okokból a marxizmus—leninizmus álláspontjának kifejtését és alkalmazását össze kell kapcsolni a revizionizmus és a dogmatizmus elleni harccal. Állandóan kell küzdenünk önbírálati formában is a dogmatizmus és a szektásság ellen, mert ez nálunk sokáig uralkodott a régi pártvezetőség praxisában és kisugárzásai a tudományok területén is érezhetőek voltak.

Azonban napjainkban a revizionizmus a tudomány számára is a fő veszély, mert a szocializmus építésében és az általános ideológiai életben ma ez a fő veszély és a tudomány semmiféle téren nem képez valamely extritoriális területet. Hazai vonatkozásban rendkívül fontos a revizionizmusnak és a nacionalizmusnak az az összefonódása, amely már régen megvolt — erről történettudósaink érdekes kutatásokat folytathatnak —, de úgyszólván 1956-ban robbant ki a maga kézzelfogható plaszticitásában. Napjainkban a szocialista országokban a revizionistákat és nacionalistákat az antimarxizmus, az antikommunizmus, az osztályharc tagadása egységfrontba tömöríti. Nagy Imre gyászos emlékü nézeteiben és gyakorlatában az antileninista revizionizmus és a nacionalizmus, a sovinizmus igen jellemző módon egyesült. A hírhedt nemzeti kommunizmus általában nem egyéb, mint a sovinizmus és a revizionizmus valamely keveréke. Idetartozik a szocializmus külön útja fogalmának nacionalista ízű eltorzítása a jugoszláv revizionizmus részéről is, és ez nem csekély hatással volt hazai revizionistáinkra is.

Gondosan fel kell tehát tárnunk és meg kell bírálnunk a nacionalizmus megnyilvánulásait a társadalomtudományi irodalomban, a tudományon túlmenőleg egész ideológiai életünkben, pl. az irodalomban a múltban, imitt-amott a jelenben is, talán még jelenkori történettudományi irodalmunk egyes megnyilvánulásaiban is.

Áttérek *Lukács György politikai, filozófiai nézeteinek és azok revizionista jellegének* elemzésére. A filozófiai revizionizmus napjainkban nem egy országban nyilvánul meg. A Német Demokratikus Köztársaságban Bloch, Lengyelországban Kolakowski és más filozófusok, Franciaországban Henri Lefebvre, (aki valamikor marxista volt), terjeszt ilyen nézeteket. Érthető azonban, hogy hazai vonatkozásban mi elsősorban Lukács György nézeteivel foglalkozunk.

Lukács munkássága a politika, a filozófia, az esztétika és az irodalomtörténet területeit öleli fel. A jelen összefüggésben csak bizonyos kérdésekkel foglalkozom. Esztétikai és irodalomtörténeti munkáinak megítélésére nem érzem magamat illetékesnek. Megjegyzem azonban, hogy a filozófiai és politikai nézetek tárgyalásánál is bizonyos fokig tekintetbe kell vennünk tevékenységének ezt a részét, nemcsak azért, mert összművében mennyiségileg dominál az esztétikai — irodalmi tevékenység, hanem főleg azért, mert Lukács nézeteit döntő kérdésekben esszéisztikus és aforisztikus formában fejtette ki, ami kedvez az éles, egzakt formulázások és kérdésfeltevések megkerülésének.

Lukács politikai és filozófiai nézetei szorosan összefüggnek egymással. Kölcsönösen befolyásolják egymást és azért nem lehet arra az álláspontra helyezkedni, — mint egyesek —, hogy politikai hibákat követett el, de ez filozófiájának értékelését nem befolyásolhatja. Filozófiai nézeteit nem lehet

politikai nézeteitől, politikai nézeteit nem lehet filozófiai nézeteitől elválasztva, izolálva értékelni.

Lukács mai politikai koncepcióját nemzetközi szinten, mintegy csírájában, maga jellemezte a Genfben tartott „Rencontres” keretében tartott előadásában, 1946-ban. Szerinte 1941-ben alakult ki az az antifasiszta nemzetközi egységfront, amelyet a háború után elkövetkező korszakban is alapul kellett volna venni.

Lukács 1946 után megmaradt ennél a koncepciónál. Kiterjesztette azt a filozófiára és az irodalomra is. Politikailag ignorálta a nyugati imperializmus agresszív politikájának következtében a nemzetközi helyzetben előállt nagy változásokat. Ezáltal fokozódó ellentmondásokba került a nemzetközi kommunista politika alapvonalával, valamint a marxizmus—leninizmus konkrét alkalmazásából eredő új elméleti tételekkel. Ez az ellentmondás volt az, amely 1956 októberében a magyarországi ellenforradalomhoz való viszonyában érte el tetőpontját. Általános politikai, ideológiai koncepcióját 10 évvel később, 1956 júniusában az MDP Politikai Akadémiáján tartott előadásában világosabban kifejtette.

A történelmi fejlődésben — Lukács szerint — a központi ellentét nem a kapitalizmus és a szocializmus ellentéte, hanem a haladás és a reakció ellentéte. Ha 1933 után Lukács a fasizmus és az antifasizmus ellentétét látta a világtörténelem döntő ellentétének, úgy azt kell mondanunk, hogy akkor is helytelen volt a kapitalizmus és szocializmus alapvető ellentmondásának elhomályosítása. De sokszorosan helytelenné vált ez a koncepció 1956-ban kifejtett, felfokozott formájában.

Lukács az antifasizmus fogalmát pozitívummá misztifikálja, amelynek funkciója nem más, mint a szocializmus helyettesítése.

Érthető, hogy 1933 és 1944 között írott cikkeiben, esszéiben és felszólalásaiban az antifasizmus és fasizmus ellentétét helyezte előtérbe. De ezeket az esszéket 1945-től napjainkig változtatás nélkül, tömegével és kötetekben, új és új kiadásokban kiadni, már politikai anakronizmus volt, amelyet sohasem értettünk meg, s amelynek mélyebb motívuma csak az 1956 évi októberi ellenforradalom után vált érthetővé. Lukács ideológiai viszonya ugyanis a politikai revizionizmushoz 1956-ban igen pozitívvá vált és azóta sem volt hajlandó a revizionizmustól elhatárolni magát.

Sajnos, ebben a vonatkozásban további megállapításokat kell tenni. Csak az utolsó napokban ismerkedtem meg Lukács Nyugat-Németországban „Wider den missverstandenen Realismus” címen 1958-ban megjelent brosrájával. Ebben, valamint 1957—58-ban a nemzetközi sajtóban terjesztett önéletrajzi cikkeiben igen kellemetlenül hatott ránk az a szerezcsenmosdatás-szerű érvelés, hogy Lukácsnak az elmúlt korszakban, — amelyet sztálini korszaknak nevez — nem volt módjában nézeteit kifejteni, illetve kénytelen volt sztálini idézetekkel kifejteni azokat. Utólagos igazolása akar lenni ez egy bizonyos publikum előtt annak, hogy az ő revizionista nézetei nem mai keletűek.

Mindez annyira hozzáidomul a nyugati burzsoá revizionista hanghoz és érveléshez, hogy erre csak egy magyarázatot látunk : mértéket nem ismerő szubjektívizmust. Sapiienti sat.

Bonyolultabb a helyzet Lukács György filozófiai munkásságának értékelése terén. Nézetem szerint egyes irodalomtörténeti és filozófiatörténeti munkái vagy azok egyes részei értékes hozzájárulások a marxista irodalom-

és filozófiatörténethez. Gondolok „Az ifjú Hegel” c. és „Az ész trónfosztása” c. munkáira. Utóbbi a múlt felé fordulva értékes elemzéseket nyújt, de a jelen felé fordulva letér a marxizmus—leninizmus útvjáról.

Pozitív munkát végzett Lukács egyes nyugati, dekadens filozófiai, politikai áramlatok, nevezetesen az egzisztencializmus bírálataival. Ám ezen pozitívumokkal szembenáll az az alapvető fontosságú negatívum, hogy Lukács a filozófiát végeredményben alárendelte hamis történeti, politikai koncepciójának. Ez a helytelen összefonódás régebbi idealisztikus tendenciáival és azok felújításával nagymértékben devalválja munkája értékes részeit is. Ezek az idealisztikus tendenciák magyarázzák azt, hogy Lukács nem volt képes az októberi ellenforradalom valóságos jellegét felismerni és erre azóta sem képes.

Miután „Geschichte und Klassenbewusstsein” című, 1923-ban megjelent munkáját, hosszú évek hallgatása után, a bírálat hatása alatt, az 1930-as években önkritikusan elvetette, az utóbbi években különböző munkákban többé-kevésbé esszéisztikusan vagy aforisztikusan kifejtett filozófiai álláspontjáról a következőt lehet megállapítani.

Lukács elvileg elismeri a dialektikus materializmust. Gyakorlatilag azonban a materializmus nála majdnem teljesen háttérbe szorul. A dialektikus materializmus problémáira vonatkozó fejtegetések életművében csak minimális szerepet játszanak, holott éppen az ezekhez való konkrét állásfoglalás az, ami egy marxista filozófus első számú kötelezettsége. Ennek megfelelően a filozófia legdöntőbb kérdéseiben vagy polemikus és aforisztikus utalások formájában foglal csak állást, vagy egyáltalán nem. Itt az esszé, mint stílusforma a központi kérdéseket egy filozófiai clair-obscur félhomályába burkolja.

Polémiát folytatva Hegel helytelen lebecsülésével, Lukács az ellenkező végletbe esik. Idézett művében Hegel filozófiájából kizárólag csak a progresszív elemeket emeli ki és ezáltal idealizálja Hegelt. Hegellel kapcsolatos az is, hogy idealisztikus módon értelmezi az ész kategóriáját, amennyiben Lukácsnál az idealizmus és a materializmus harcának, mint központi harci kérdésnek a helyébe az ész és az irracionálizmus harca kerül. Az irracionálizmus azonban nem egyéb, mint az idealizmus egyik terméke. Ennek az alapvető összefüggésnek az elhomályosítása hibás következtetésekhez vezet. A tényleges ideológiai ellentét korunkban a tudományos világnézet, a dialektikus materializmus és a tudománytalan világnézet, a reakciós idealizmus ellentéte és lényegében évezredek óta mindig ez volt a tényleges, döntő ellentét. Ez magyarázza azt, hogy „Az ész trónfosztása” című munkáját Lukács idealisztikus gyakorlati és elméleti következtetésekkel zárja le. A békemozgalom legfőbb feladatát ugyanis abban látja, hogy az ész nevében mozgósítsuk az értelmiséget az irracionalista filozófia ellen, amelyben Lukács a fasizmus és az imperialista agresszió világnézeti alapját látja. Ez a kérdésfeltevés és ez a program fejetetejére állítja az alap és a felépítmény viszonyát. Mindezekben a kérdésekben revizionista tendenciák nyilvánulnak meg. Az idealizmus koncepcióinak érvényesítése mindig a revizionizmus egyik módja volt.

A legkifejezettebben azonban a revizionista, antimarxista felfogás Lukácsnál a pártosság felfogásában nyilvánult meg. Lukács a pártosság, párt-szerűség fogalmát irodalmi esszéiben, de „Az ész trónfosztása” című filozófiatörténeti monográfiájában is osztályfeletti értelemben használja. Tudnunk kell, hogy a lenini pártosság kimondottan osztályjelleggel bíró fogalom, azt osztálytartalmától megfosztani annyi, mint értelmétől megfosztani és a pártosságot üres szóvá változtatni. Lukács sokszor idézi Lenint, de csak akkor,

és csak annyiban, amennyiben ez az ő álláspontjának megfelel. A pártosság lenini értelmezését egy osztálymentes pártossággal helyettesíti, amely nem a lenini felfogásnak, hanem a Lukács-féle antifasiszta világegységfront örökéletű koncepciójának felel meg. E tekintetben nem megy tovább, mint a haladó demokrata antifasiszták, pl. Thomas Mann vagy Heinrich Mann. Ezt a felfogást fejti ki a pártosságról legújabb — „A különösség” — című művében is.

Fel lehet ezek után vetni a kérdést, miért vártunk ilyen sokáig nézeteinek kritikai értékelésével?

A válasz ez: láttuk a kettősséget, amely Lukács művein átvonul. De azt reméltük, hogy végül is a marxizmus—leninizmus oldalára fog állni. Addig, amíg a marxista táborhoz tartozott, irodalom-politikai és irodalom-elméleti elgondolásaira nem fektettünk kellő súlyt. Még 1956 után is sokáig *vártuk és elvártuk*, hogy a pártnak és a marxista mozgalomnak egy olyan régi tagja, mint Lukács, képes lesz belátni, hogy hibásan foglalt állást.

Tudvalevő, hogy Akadémiánk nem egy tagja igenis képes volt erre. Sajnálattunkra ez Lukács esetében nem történt meg. Lukács az alapvető kérdésekben, mint az októberi ellenforradalom jellege és az ezzel kapcsolatos más alapvető kérdésekben, fenntartja hamis álláspontját. Nem meglepő, ha egy hosszú várakozási idő leteltével retrospektív megvilágításban sok mindent világosabban látunk és a praxis megvilágításában a félhomályban maradt filozófiai tételek értelmét is kibetűzzük.

Így áll a dolog a marxizmus és a revizionizmus harcával Lukács György munkáit illetően. Ha mi Lukács nézeteivel részletesebben foglalkozunk, ez nem jelenti azt, hogy háttérbe akarnánk szorítani a marxizmus—leninizmus-sal szembenálló egyéb irányzatok bírálatát. Ellenkezőleg. Széles vonalon fejleszteni kell, ki kell építeni az antimarxista ideológia összes megnyilvánulásainak folyamatos, következetes, harcoss bírálatát, elsősorban hazai vonatkozásban, ugyanakkor aktíván részt kell vennünk az e téren folyó nemzetközi harcban is és ezt a szocialista tábor el is várja tőlünk.

Nem hallgathatjuk el, hogy társadalomtudományaink területein e téren a feladatok nagyságához mérten lemaradás mutatkozik. Ugyanakkor nincs okunk arra sem, hogy tényleges eredményeinket elhallgassuk vagy lekicsinyeljük. Nagyszabású perspektivikus tervet kell kidolgozni a társadalomtudományok fokozott fejlesztésére és ami a fő, a tervet meg kell valósítani. Amint már többször hangsúlyoztuk, az ideológia nemcsak a társadalomtudományok és a társadalomtudományi osztályok ügye, hanem inkább, mint valaha, természettudásaink, műszaki tudásaink, összes tudományos kutatóink ügye is. A hamis ideológiai nézetek bírálatát, a marxista ideológia terjesztését tudományunk összes művelőinek közös, nagy feladatának tekintjük.

Ebben az összefüggésben szeretnék még hangsúlyozni egy-két mozzanatot, amelyek nálunk eddig nem részesültek kellő figyelemben. Annak, hogy az ideológiai kérdések ma kulturális életünk előterébe kerültek, elsősorban kétségtelenül az az oka, hogy az októberi ellenforradalom az értelmiség széles körében súlyos eszmei zűrzavart idézett elő vagy váltott ki.

Első feladatunkká vált ennél fogva ennek a zűrzavarnak a megszüntetése, az antimarxista nézetek meggyőző bírálata. De a marxista—leninista ideológia szerepe kulturális és tudományos életünkben — ha az ellenforradalom kihatásait már régen felszámoltuk —, a jövőben nem fog csökkenni, hanem ellenkezőleg, növekedni fog.

Az átmeneti korszakban a szocializmus építésének minden új szakaszában, sőt a szocializmusból a kommunizmusba vezető időszakban az ideológiának egyre fokozódó jelentősége van. Nem ok nélkül fordítanak a Szovjetunióban a filozófia, a társadalomtudomány terén olyan gondot az ideológia kérdéseinek kidolgozására. Ugyanakkor látjuk azt is, hogy a tőkés rendszer ideológusai megsokszorozzák erőfeszítéseiket a marxista—leninista ideológia fokozódó nemzetközi befolyásának visszaszorítására.

A marxizmus és az antimarxizmus harcában a bírálaton nemcsak a cáfolatot, nemcsak a marxizmussal szembenálló nézetek visszaautasítását értjük. A marxista bírálat dialektikus jellegéből következik annak egyszersmind alkotó jellege. A dialektikus materializmus legjobb propagandája annak sikeres alkalmazása a természettudományokban, a társadalomtudományokra való kiterjesztése, a politikai életben való gyakorlati alkalmazása.

A gyakorlat a marxizmus szerint a megismerés igazságának próbaköve. Ez a tétel negatív viszonyban a revizionizmusra nézve is érvényes. A revizionizmus 1956-ban nem állta meg a gyakorlat próbáját. Megbukott a magyar gyakorlati élet próbáján. Megbukott Lukács György politikai-filozófiai koncepciója is. Ebben a vonatkozásban is e koncepciók káros eszmei befolyásának legjobb ellenszerét, a felszámolás leghatásosabb módszerét mi a marxista—leninista filozófia, esztétika, irodalomtudomány minél következetesebb, széleskörű, pozitív kidolgozásában látjuk, amelynek egészséges szellemű, kollektív munkán kell alapulnia.

Mindezek alapján milyen ideológiai célkitűzéseket kell elsősorban kitűznünk a magyar tudományos élet, s a Tudományos Akadémia munkájának fejlesztése érdekében?

A legfontosabb feladatoknak tekintjük: a marxista—leninista ideológia következetes érvényesítését a társadalomtudományban, a dialektikus materializmuson alapuló tudományos világkép kialakítását, és a dialektikus módszer alkalmazását a természettudományokban.

A marxizmussal szembenálló, vagy antimarxista elméletekkel és nézetekkel szemben az eddignél következetesebb harcot kell folytatnunk a bírálat elmélyítése és konkretizálása útján. Ugyanakkor továbbra is folytatnunk kell a harcot részben még a Horthy-korszakból táplálkozó reakciós burzsoá ideológiai befolyások ellen, mint amilyenek a szellemtörténeti módszerek, amilyen a neopozitivizmus, a neotomista antimarxizmus és napjainkban elsősorban a revizionizmus, mint a marxista köntösben fellépő antimarxizmus nemzetközi és hazai vonatkozásokban is különösen veszélyes formája.

Kállai Gyula elvtárs az egyetemek vezetőivel tartott megbeszélésen azt mondta, hogy a szocializmust a tudósok szakmai munkájukkal a marxizmus—leninizmus ismerete nélkül is szolgálhatják, de sokkal eredményesebben, ha a marxizmus ismeretét is elsajátítják.

Azt hiszem, hogy ezt a megállapítást akadémiánk munkája szempontjából a következőképpen konkretizálhatjuk: egy bizonyos összefüggésben a marxista—leninista ideológia alapos ismerete a tovább haladás feltételévé vált. Enélkül ugyanis nem lehet *helyesen vezetni*. A Magyar Tudományos Akadémia azonban a magyar tudomány vezető szerve. Tagjai tanszékek vezetői az egyetemeken, tudományos kutatóintézetek vezetői az Akadémián, az ifjúság és a fiatal tudósnevezdek nevelői. A vezetés magasabb színvonalra való emelése napjainkban a szocializmus építésének és a tudományos kutatás fejlődésének egyik legfőbb követelménye. Vezetés, nevelés, tervezés azonban nem

lehetséges marxista ideológia nélkül. A marxista — leninista elmélet éppen ebben a vonatkozásban felbecsülhetetlen segítséget nyújthat a tudomány valamennyi művelőjének. Élni akarni és tudni ezzel a segítséggel annyit jelent, mint meggyorsítani tudományos fejlődésünk ütemét, mint szorosabbra fűzni marxista — leninista pártunk, népi demokratikus államunk és a tudomány kapcsolatait. Annyit jelent, mint fokozott mértékben hozzájárulni a szocializmus győzelméhez hazánkban, az emberi haladáshoz, a béke megvédéséhez világviszonylatban.

БОРЬБА МАРКСИЗМА И РЕВИЗИОНИЗМА В НАУКЕ

Бела Фогараш

В наши дни ревизионизм становится особенно важным для буржуазии именно в отношении социалистических стран, так как здесь в непосредственной форме распространить буржуазную идеологию невозможно. Основная мысль современного ревизионизма не отличается от того ревизионизма, представителем которого в начале 20-го века был Бернштейн, а затем после 1917 года — Каутский. Идеиное содержание ревизионизма: вместо классовой борьбы классовое сотрудничество с буржуазными классами, отрицание марксистской теории общественной революции. Но функция ревизионизма после победы социализма отличается от его функции до победы социализма. Именно, функцией ревизионизма в социалистических странах является идейная подготовка контр-революции.

Следует подчеркнуть, что за критикой «сталинизма» у Лукача Лefевра и польских философов-ревизионистов (Колаковский) таится идеалистическое искажение марксизма-ленинизма, неприятие его применения к вопросам современности, или даже враждебное отношение к нему. Политические, идеологические и философские взгляды Лукача тесно связаны друг с другом, взаимно влияют друг на друга, и поэтому нельзя отделить его политические ошибки от его философской позиции, или наоборот, оценить философские взгляды Лукача разобщенно от его политической позиции. Центральное противоречие в историческом развитии Лукач, ошибочно видит, не в противоречии между капитализмом и социализмом, а в противоречии между прогрессом и реакцией. Основные понятия Лукача, «антифашистская демократия», «антифашистский гуманизм», мистифицируют отрицательное понятие антифашизма в положительное, которое у него в сущности заменяет социализм. Что касается его общей философской позиции Лукач в принципе признаёт диалектический материализм, но практически философский материализм почти целиком отодвинут у него на задний план. Полемизируя с неправильной недооценкой Гегеля, он переходит в другую крайность, и отмечает только прогрессивные элементы в его философии. Лукач идеалистически понимает категорию «разума», поскольку у него место центрального боевого вопроса, борьбы между идеализмом и материализмом, занимает борьба между «разумом» и иррационализмом. Наиболее определённо проявились антимарксистские, ревизионистические взгляды Лукача в его понимании партийности. Он заменяет ленинскую идею партийности на внеклассовую партийность, которая соответствует целям вышеупомянутого антифашистского единого Фронта. В этом отношении он не идёт дальше, чем вообще прогрессивные антифашисты-демократы, как например, Томас Манн или Гейнрих Манн.

REVISIONISM AGAINST MARXISM IN SCIENCE

Béla Fogarasi

Revisionism in our days becomes especially important to the bourgeoisie in her relationship with the socialist countries, where bourgeois ideology can be propagated in an indirect form only. The *fundamental idea* of contemporary revisionism does not differ from the revisionism represented by Bernstein in the beginning of the early 20th century and by Kautsky after 1917. The *ideological purport* of revisionism is the class co-operation with the bourgeois classes, instead of class struggle warfare, and is the negation of the Marxist theory of the social revolution. Nevertheless, the *function* of revisionism

after the victory of socialism is different from what it was prior to this victory. *The function of revisionism in the socialist countries is the ideological preparation of counter-revolution.*

I must point out that behind the criticism of „Stalinism“ by Lukács, Lefèbvre and by the Polish revisionist philosophers (Kolakowski) lie the idealistic distortion of Marxism—Leninism, the refusal of applying it to contemporary problems or even a hostile attitude to it. Lukács's political, ideological and philosophical views are connected with one another, mutually influence one another, and that is why his political mistakes cannot be separated from his philosophy or, the other way round, his philosophical views assessed without analysing his political standpoint. In our days Lukács sees the central contradiction in historical development incorrectly in the contradiction between progress and reaction and not in the contradiction of capitalism and socialism. Lukács's fundamental conceptions such as „antifascist democracy“, „antifascist humanism“, „democracy of the new type“, mystify the notion of antifascism into something positive which essentially substitutes socialism in his mind. As to his general philosophical attitude, Lukács, in principle, recognizes dialectical materialism but in practice philosophical materialism is nearly eclipsed in his writings. While polemizing with those incorrectly underestimating Hegel, he runs to the other extreme: stressing in Hegel's philosophy the progressive elements alone. He interprets the category of the „mind“ in an idealistic way, inasmuch as he substitutes the struggle of idealism and materialism, which is the central question of the fight, by the struggle of the „mind“ and of irrationalism. Lukács's anti-Marxistic, revisionistic views manifest most explicitly in his conception of *party-mindedness*. For Lenin's interpretation of party-mindedness he substitutes a non-class party-mindedness which corresponds to the objectives of what we call antifascist united front. In this respect he goes no further than in general the progressive democratic antifascists like Thomas Mann or Heinrich Mann, for instance.

DER KAMPF ZWISCHEN MARXISMUS UND REVISIONISMUS IN DER WISSENSCHAFT

Béla Fogarasi

Der Revisionismus gewinnt für die Bourgeoisie in den sozialistischen Ländern besonders in unseren Tagen Bedeutung, weil die Verbreitung der Ideologie der Bourgeoisie in den Ländern nur in mittelbarer Form möglich sei. Der Grundgedanke des modernen Revisionismus weicht nicht von dem Revisionismus ab, den am Anfang des XX. Jahrhunderts Bernstein, dann, nach 1917 Kautsky vertraten. *Ideengehalt des Revisionismus*: statt Klassenkampfes Klassenzusammenarbeit mit den Klassen der Bourgeoisie, Negierung der Marx'schen Theorie der Gesellschaftsrevolution. Aber die Funktion des Revisionismus ist nach dem Sieg des Sozialismus anders als vor dem Sieg des Sozialismus.

Und zwar ist die Funktion des Revisionismus in den sozialistischen Ländern die ideelle Vorbereitung zur Konterrevolution.

Es ist festzustellen, dass hinter der über »dem Stalinismus« geübten Kritik von Lukács, Lefèbvre und von polnischen Revisionisten-Philosophen (Kolakowski) eine idealistische Entstellung des Marxismus—Leninismus, eine Nichtannahme der Anwendung des Marxismus—Leninismus auf die zeitgemässen, modernen Fragen oder sogar ein feindliches Verhalten ihm gegenüber steckt. Die politischen, ideologischen und philosophischen Ansichten von Lukács stehen in engem Zusammenhang miteinander, sie beeinflussen sich gegenseitig, und deshalb können seine politischen Fehler von seiner politischen Stellungnahme nicht getrennt werden, oder umgekehrt, seine philosophischen Ansichten können von seiner politischen Stellungnahme isoliert nicht gewertet werden. In der historischen Entwicklung sieht Lukács den zentralen Gegensatz unserer Zeit unrichtig nicht in dem Gegensatz zwischen Kapitalismus und Sozialismus, sondern in dem Gegensatz zwischen Fortschritt und Reaktion.

Lukács's Grundbegriffe neuen Typs „antifaschistische Demokratie“ antifaschistischer Humanismus“ mystifizieren den Begriff Antifaschismus für ein Positives, die bei ihm im wesentlichen den Sozialismus ersetzt. Bezüglich seinem allgemeinen philosophischen Standpunkt anerkennt Lukács prinzipiell den dialektischen Materialismus, praktisch genommen aber wird der philosophische Materialismus bei ihm vollkommen

in den Hintergrund gedrängt. Als er gegen die unrichtige Unterschätzung Hegels polemisiert, fällt er in die andere Extremität, nämlich er betont nur die progressiven Elemente. Es wird bei ihm die Kategorie »Vernunft« idealistischer Weise gedeutet, insofern bei ihm an die Stelle des Kampfes zwischen Idealismus und Materialismus als zentrale Kampffragen der Kampf zwischen »Vernunft« und Irrationalismus tritt. Am ausdrücklichsten äussert sich die antimarxistische, revisionistische Auffassung bei Lukács in der Auffassung der Parteilichkeit, an Stelle der leninischen Bedeutung der Parteilichkeit setzt er die von Klassen freie Parteilichkeit, die der Zielsetzung dieser gewissen antifaschistischen Einheitsfront entspricht. In der Hinsicht geht er gar nicht weiter wie im allgemeinen die fortschrittlichen demokratischen Antifaschisten, wie z. B. Thomas Mann oder Heinrich Mann.